

Pekka Kallasaari

JÄRKI JA TUNTEET

Kerronnallinen valaisu valokuvauksessa

JÄRKI JA TUNTEET

Kerronnallinen valaisu valokuvauksessa

Pekka Kallasaari
Opinnäytetyö
Syksy 2010
Viestinnän koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma, kuvallinen viestintä

Tekijä(t): Pekka Kallasaari
Opinnäytetyön nimi: Järki ja tunteet – Kerronnallinen valaisu valokuvauksessa
Työn ohjaaja(t): Iikka Tolonen & Heikki Timonen
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: syksy 2010
Sivumäärä: 28

TIIVISTELMÄ

Tutkielmassani pyrin valottamaan kerronnallisen valaisun keinoja ja merkitystä valokuvauksessa. Teknisten seikkojen sijaan tutkielmani pureutuu valaisun sisällölliseen puoleen.

Tutkimuksen tarkoituksena on löytää lähdekirjallisuuden avulla kerronnallisen valaisun elementit ja näiden avulla ymmärtää paremmin valaisua ja kuvakerrontaa. Perustan tutkimustani myös kuva-analyysiin purkamalla auki esimerkkivalokuvan kerronnallista valaisua.

Tutkimuksessa pääsen vertaamaan käytännössä testaamiani asioita teoreettiseen lähdemateriaaliin. Kimmokkeena tutkielmalleni on oma opinnäytetyön produktio Hämärän Rajamailla. Produktio oli kuvasarja, jonka kuvasin hämärän aikaan valaisten haluamani kohteet studiovaloilla. Produktio oli kattava kerronnallisen valaisun käytännön harjoitus. Produktiossani havaitsemiani kerronnallisen valaisun elementtejä hyödynnän myös tutkimuksessani.

Tutkimuksessa selviää, että valo on mahdollista jakaa osiin, jotka helpottavat valaisun tulkintaa ja sen rakentamista. Loppupäätelmänä on, että vaikka valo on mahdollista erotella ymmärrettäviin elementteihin, ei valaisu kokonaisvaltaisena asiana ole välttämättä helposti järjellä ymmärrettävissä.

Asiasanat: valokuvaus, valaisu, valo, kerronta, kuvakerronta

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Communication, Visual Communication

Author(s): Pekka Kallasaari

Title of thesis: Sense and sensibility – Narrative lighting in photography

Supervisor(s): Iikka Tolonen & Heikki Timonen

Term and year when the thesis was submitted: fall 2010

Number of pages: 28

ABSTRACT

In this research I try to enlighten the means and meaning of narrative lighting in photography. Instead of the technical aspects my research will focus on the substance of the lighting.

The purpose of this research is to find the basic elements of narrative lighting by using source literature. I will also base part of my research on picture analysis dismantling narrative lighting of an example photo.

In this research I will compare the things I have tested in practice to theoretical source material. Inspiration for my research is my own thesis production *Hämärän Rajamailla*. My production was a series of photographs, which I photographed at twilight hours lighting the objects with studio lighting equipment. My production was a comprehensive practice of narrative lighting. In my research I will utilize the elements of narrative lighting that I found out during my production.

The outcome of this research is that it is possible to divide light to its basic parts, which will help to interpret and build the lighting. The conclusion of this research is that even if it is possible to divide light to understandable elements, lighting as a comprehensive subject still may not be easily understood rationally.

Keywords: photography, lighting, light, narration, visualization

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET	7
2.1	Tutkimusongelma	7
2.2	Tutkimusmenetelmä	7
3	VALO ILMIÖNÄ	8
4	VALON SOMMITTELUTEKIJÄT	10
4.1	Suunta	10
4.2	Määrä	12
4.3	Laatu	13
5	VÄRI	15
6	JATKUVUUS	17
7	VALOTUSAJAN MERKITYS	19
8	HÄMÄRÄN RAJAMAILLA	20
9	SOHVA-KUVAN ANALYYSI	23
9.1	Suunta	24
9.2	Määrä	24
9.3	Laatu	24
9.4	Väri	25
9.5	Valotusaika	25
10	LOPUKSI	26
11	LÄHTEET	28

1 JOHDANTO

Valo kertoo. Koska valo ympäröi ihmisiä joka päivä, sen tuomiin viesteihin ei liiemmin kiinnitä huomiota. Matalalta paistava aamuaurinko herättää nukkujan ja kertoo, että nyt on aamu. Nuotion loimotus viestii lämpöä ja turvallisuutta. Ikkunasta ulos näkyvä sininen kajo kertoo jonkun katsovan sisällä televisiota. Salamoiden uhkaava välke taivaalla kertoo lähestyvistä myrskystä. Kynttilän himmeä lepatus viestii romantiikasta tai joulusta. Sininen vilkkuvalo auton katolla kertoo hätätilanteesta.

Valo luo tunnelmaa. Valo herättää meissä tunteita ja muistoja. Sininen hetki keskellä talvimaisemaa tuntuu pysäyttävän ajan ja luo maisemaan mystisen tunnelman. Pistävän kylmä loisteputkien valo luo työtilaan ikävän ja arkisen tunnelman.

Valon lumoavaa voimaa on hyödynnetty kautta aikojen kuvataiteessa. Rembrandtin Yöpartio tihkuu mystistä valoa. Edward Hopperin Nighthawksin kahvilan valo luo kolkon ja vieraannuttavan tunnelman urbaaniin yömaisemaan. On kysymys sitten maalaustaiteesta, elokuvataiteesta tai valokuvataiteesta, valon käyttö herättää aina tunteita.

Osa tutkielmani lähdeaineistosta käsittelee valaisua liikkuvan kuvan näkökulmasta. Pirilän ja Kiven (2005, 131–132) mukaan valokuvauksessa käytettävä staattinen tekniikka ei ole suoraan verrattavissa elävän kuvan valaisuun. Siksi olenkin käyttänyt hyväksi liikkuvan kuvan lähdemateriaalia niiltä osin, kuin olen katsonut itse sen soveltuvaksi valokuvan maailmaan.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

2.1 Tutkimusongelma

Tutkielmani pääongelmana on kysymys, joka on vaivannut itseäni opinnäytetyöni produktiosta lähtien. Haluan selvittää, kuinka valokuvaan voidaan luoda kerrontaa valaisun avulla. Tutkimusongelmaan törmäsin jo produktioni alkuvaiheissa, kun jouduin miettimään valaisun ja tunnelman välistä suhdetta kuvissani. Produktiossani ratkaisin ongelmat pitkälti yrityksen ja erehdyksen kautta, ja siksi haluankin hankkia tällä tutkimuksella itselleni vankempaa teoreettista valaisun tuntemusta.

2.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksessani selvitän lähdekirjallisuuden avulla valon kerronnalliset peruselementit ja yritän näiden kautta ymmärtää paremmin valaisua ja valokuvakerrontaa. Tuon tutkimukseen myös oman näkökulmani tarkastelemalla oman opinnäytetyöni produktiossa kohtaamiani kerronnallisen valaisun haasteita. Tutkimuksen lopuksi hyödynnän opittuja asioita käytännössä analysoimalla valokuvaa kerronnallisen valaisun näkökulmasta.

3 VALO ILMIÖNÄ

Pirilän ja Kiven (2005, 131) mukaan valon vaikutus ihmiseen on syvällä henkisessä olemuksessa, valon vaikuttaen ihmiseen tunnepohjaisesti. Mielestäni tästä voi helposti tehdä johtopäätöksen, että kerronnallista valaisua käsitellessä ollaan aina vahvasti psykologian alueella. Ja kun ollaan tunteiden maailmassa voi järki olla silloin kaukana. Puhutaan valon luomista merkityksistä, joita on yhtä paljon kuin tulkitsijoitakin.

Pirilän ja Kiven (2005, 132) mielestä valon muuntelumahdollisuudet ovat äärettömät: valaistus voi olla paljastavaa kirkkautta tai kätkevää pimeyttä, se voi olla kiihottavaa tai kauhistuttavaa ja kaikkea siltä väliltä. Koska valo on vahvasti sidoksissa ihmisen tunnemaailmaan, on se kaikessa monimuotoisuudessaan virheellisille tulkinnoille herkkä elementti.

Mielestäni valon viestien tulkinta on pitkälti subjektiivinen ja opittu asia. Ja jos todetaan, että valoa tulkitaan tunteella, sitä myös luodaan tunteella. Se mikä viesti tai tunnelma valolla halutaan välittää, ei välttämättä tule perille vastaanottajalle. Neonvaloissa kylpevä katutila voi olla suurkaupungin sykkeeseen tottuneelle turvallisuutta ja kotoista tunnelmaa luova maisema, kun se neonvaloihin tottumattomalle voi aiheuttaa ahdistusta ja vieraantumisen tunnetta.

On myös mahdollista luoda valaistuksella tunnelma, jota ei voi yksiselitteisesti kuvailla sanoilla. Kuinka usein olenkaan kuullut elokuvan jälkeen jonkun sanovan ”olipa elokuvassa hieno tunnelma”. Jos rupeaa miettimään, millainen tunnelma elokuvassa oli, ei siihen löydy yksiselitteistä vastausta. Täytyy vain itsekkin todeta tunnelman olleen hieno.

Kaikesta tästä tunteiden kirjosta huolimatta on myös mahdollista analysoida valoa ja valaistusta faktapohjaisesti. Valon mystinen olemus on mahdollista jakaa elementteihin, jotka auttavat paremmin ymmärtämään valoa ja sen luomia viestejä.

4 VALON SOMMITTELUTEKIJÄT

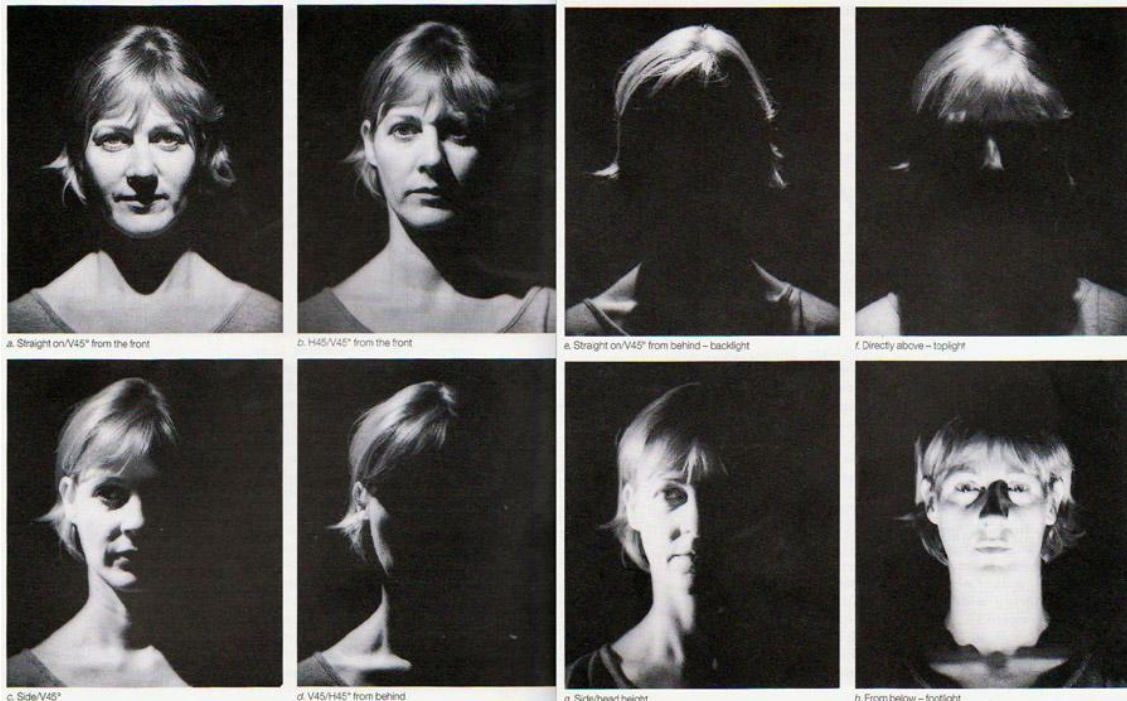
Valaistus voidaan jakaa karkeasti kahteen kategoriaan, jotka ovat teknillinen valaistus ja kerronnallinen valaistus. Teknillinen valaistus pyrkii vain yhteen päämäärään, tuottamaan valoa tarpeeksi, jotta digitaalisen kameran valosähköinen toiminta on mahdollista. (Laitinen, Raike & Viikari, hakupäivä 6.8.2010.) Tämän tutkielman puitteissa en perehdy valaistuksen tai valaisun teknisiin seikkoihin.

Hyvin toteutettu teknillinen valaistus antaa pohjan kerronnalliselle valaistukselle. Kerronnallisen valaistuksen päämääränä on luoda vaikutelmia, luoda valojen ja varjojen avulla pintojen, tilan, kappaleiden ja ajan tuntu (Laitinen, Raike & Viikari, hakupäivä 6.8.2010). Nämä tekijät yhdessä luovat kuvaan halutun tunnelman.

Kerronnallisen valaisun lähtökohtana on valaistuksen sommitelutekijöiden muuntelu. Valaistuksen sommitelutekijöitä ovat suunta, määrä ja laatu, joita muuntelemalla voidaan jopa pelkistetylle geometriselle kohteelle luoda oma luonne. (Pirilä & Kivi 2005, 132.)

4.1 Suunta

Morgan (1995, 19, 25) arvioi valolähteen sijainnin olevan yksi tärkeimmistä ymmärrettävistä valaistuksen tekijöistä, koska valon suunnalla on valtava merkitys siihen, miten me asiat näemme. Pirilän ja Kiven (2005, 135) mielestä valon suunnalla kohdetta voidaan dramatisoida ja sama kohde sama kohde eri valaistuksessa on tunnelmaltaan hyvin erilainen (kuva 1). Valon suunnalla tunnelmaa voi muokata realistisesta ja surrealistiseen. Muuttamalla valon suunta luonnottomaksi voi Pirilän ja Kiven (2005, 136) mukaan saada aikaan mystisiä tunnelmia.

KUVA1. Valon suunnan vaikutus kappaleen luonteeseen (Morgan 1995, 26–27)

Valon suunnan voi keinovaloa käytettäessä määrittellä äärettömän monella tavalla. Siksi otankin selkeyden vuoksi tarkempaan käsittelyyn kolme dramatiikaltaan hyvin erilaista valon suuntaa, jotka ovat myötävalo, vastavalo ja sivuvalo.

Myötävalo tarkoittaa kohteeseen suoraan kameran suunnasta tulevaa valoa. Myötävalo tekee kohteesta helposti tylsän näköisen, koska varjot ovat pois päin kamerasta ja kohteen muoto yleensä latistuu. Varjojen vähäisyyden takia kuvan kontrastit voivat jäädä myötävalossa vähäisiksi ja kuva on kauttaaltaan tasaisesti valaistu. (Freeman 2005, 52.)

Petersonin (2004, 110) mukaan vastavalo tulee kuvattavan kohteen takaa. Pirilä ja Kivi (2005, 135) toteavat vastavalon tekevän kohteesta siluettimaisen hävittämällä sen yksityiskohtia. Freeman (2005, 56) esittää vastavalon olevan luonteeltaan dramaattista ja jännittävää.

Sivuvalo tulee nimensä mukaisesti kohteeseen sivusta päin. Freemanin (2005, 48) mukaan sivuvalon merkittävien ominaisuuksien olivat sen aikaansaamat varjot, jotka nostavat esiin kohteen muodon ja pintojen pienimmätkin yksityiskohdat.

Ymmärtämällä edellä esitettyjen valon suuntien vaikutus on käytössämme tehokas keino vaikuttaa kuvan tunnelmaan. Jos kohteen epätäydellisyyksiä haluaa peitellä tai kohteen esittää suotuisassa valossa, voi kohteen valaista suoraan myötävalolla. Jos kohteen epätäydellisyydet ja muodot haluaa nostaa esiin, on sivuvalo tähän paras keino. Jos haluaa esittää kohteen uhkaavana tai dramaattisena, vastavalo voi saada aikaan tämän tunnelman.

Valon suunnan ja dramatiikan välinen yhteys on ainakin omassa päässäni helposti ymmärrettävissä. Produktioni aikana huomasin valon suunnan olevan elementeistä se yksiselitteisin. Toisin sanoen valon suunnalla aikaansaatu tunnelma välittyy katsojalle helposti sellaisena, kuin se halutaan. Toisaalta valon suunta osoittautui produktiossani tarkkuutta vaativaksi työvälineeksi, joka vaati huolellista suunnittelua ja kokeilua onnistuakseen.

4.2 Määrä

Hedgecoe (2000, 44) esittää, että valon määrällä vaikutetaan kuvan visuaaliseen painoon eli sen tummuus- tai vaaleusasteeseen. Valon määrällä voi vaikuttaa kuvan tunnelmaan luoden kuvaan kontrasteja eli kuvan tummien ja vaaleiden alueiden vaihteluita.

Hedgecoe (2000, 44) kutsuu raskaista ja tummista sävyistä koostuvaa kuvaa alasävykuvaksi. Pirilän ja Kiven (2005, 134–135) mukaan vähässä valaistuksessa kontrastiero jää pieneksi, väritoisto on heikkoa ja murtunutta ja luo yleensä alakuloisen, surumielisen, suttuisen tai nuhjuisen tunnelman. Forsgård (2004, 74) esittää pienen kontrastin kuitenkin voivan merkitä rauhallista kuvakerrontaa. Pirilän ja Kiven (2005, 135) mielestä niukasti valaistussa ympäristössä jonkin paikan saadessa enemmän valoa se korostuu pimeyden keskeltä. Näin syntyvällä suurella kontrastilla kuvaaja voi helposti johdattaa huomion haluamiinsa kuvan kohtiin. Forsgård (2004, 74) toteaa suuren kontrastin luovan kuvaan enemmän jännitettä, joka voi myös vaikeuttaa kuvan ymmärtämistä.

Hedgecoen (2000, 44) mukaan kirkkaiden sävyjen hallitsemaa kuvaa kutsutaan yläsävykuvaksi. Pirilä ja Kivi (2005, 135) esittävät koko kuvan kattavan runsaan ja kirkkaan valaistuksen luovan optimistista tunnelmaa, mutta johtavan helposti myös kiiltokuvamaiseen tai jopa hengettömään lopputulokseen.

Forsgårdin (2004, 98) mukaan kuvalle ei ole olemassa yhtä oikeaa valotusta, vaan erilaisilla valotuksilla voidaan korostaa haluttuja asioita juuri kuvaajan haluamalla tavalla. Peterson (2004, 94) vahvistaa Forsgårdin väitteen ja toteaa, että on olemassa vain luovalta kannalta oikeita valotuksia. Kuvan yli- ja alivalotus ovat oikeita valotuksia silloin, kun ne palvelevat kerrontaa kuvaajan haluamalla tavalla.

4.3 Laatu

Brown (1996, 59) toteaa valon laadun variaatioiden olevan loputtomat ja mainitsee esimerkkeinä muun muassa seuraavanlaisia termipareja kuvaamaan valon laatua:

- epäsuora/suora
- kova/pehmeä
- läiskyvä/läimäyttävä
- ambientti/lähdemäinen
- moduloitu/yksinkertainen
- iskevä/kietova
- lattea/chiaroscuro
- vahva/hellä
- tarkka/yleinen
- äkäinen/puuromainen.

Yllä olevat termit antavat jonkinlaista käsitystä siitä, mitä valon laatu tarkoittaa. Valon laadusta siis puhutaan jokseenkin suurpiirteisillä termeillä ja valon laadun ymmärtäminen vaatii valon huolellista tarkastelua. Osa termeistä on helposti ymmärrettäviä. Esimerkiksi suoran ja epäsuoran valon erottaminen toisistaan

on helppoa. Termejä yhdistelemällä voidaan saada aikaan melko kattava kuvaus valon laadusta. Esimerkkinä voi mainita vaikkapa valon, joka on suoraa. Valon suoruudesta johtuen valo voi olla kovaa ja lähdemäistä. Nämä kolme valon laatutekijää tekevät valosta iskevän.

5 VÄRI

Morganin (1995, 36) mukaan väri saa aikaan ihmisessä tunnereaktioita. Pirilä ja Kivi (2005, 140) vahvistavat väitteen ja toteavat väreillä myös olevan eri kulttuureissa tarkkoja symbolisia merkityksiä, jotka näkyvät ihmisen suhtautumisessa väriin.

Valon väri on vaikeasti lähestyttävä elementti juuri sen psykologisen ja tunneperäisen vaikutuksen takia. Voidaan kuitenkin luoda suuntaa antavia päälinjoja värin ja tunnelman välillä. Pirilän ja Kiven (2005, 140) mielestä tunnelmien luomisessa voidaan käyttää hyväksi eri vuorokauden- ja vuodenaikoina sekä eri säätilanteissa näkyviä väri-ilmiöitä: esimerkiksi aamun ja illan värisävyissä on eroja ja näitä tutkimalla voidaan luoda ajankohtaa kuvastava tunnelma. Monet värit sisältävät myös perustavaa laatua olevia merkityksiä. Värisävyistä sinertäviä on totuttu pitämään kylmyyden väreinä ja kellertäviä lämmön väreinä.

Värillä ei ole sommitelmien suhteen itseisarvoa, vaan merkitys syntyy värin käyttöyhteyden mukaan ja sen mukaan, mitä muita värejä kuvassa esiintyy. Tällöin värisommitelmasta syntyy jännitejärjestelmä, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen. (Pirilä & Kivi 2005, 139.) Värisommitelmista puhuttaessa käytetään termejä väriharmonia ja värikontrasti. Väriharmoniassa yhteensointuvista väreistä muodostuu rauhallinen tunnelma ja vastaväreistä riitasointuinen tunnelma. Värikontrasti taas syntyy päävärien rinnastuksesta tai jonkin päävärin asettamisesta sen komplementtivärin viereen. Värikontrasteilla voi luoda kuvaan visuaalisia painopisteitä. (Hedgecoe 2000, 38, 40.)

Erilaiset väriteoriat voivat olla nykypäivänä apuna värien määrittelyssä. Internet on pullollaan väripsykologiaa ja värianalyyseja käsitteleviä sivustoja, mutta eri teoriat voivat poiketa toisistaan paljonkin tekijänsä mukaan. Mielestäni kaiken värisekamelan keskellä voi olla järkevää kaivaa esiin jo ala-asteen kuvaamataidontunneilla opittu väriympyrä (kuva 2), josta saa nopeasti

käsityksen värien hierarkioista ja lämpötiloista. Väriympyrä on varsin mainio apuväline myös valaistuksen suunnitteluun ja värien välisten jännitteiden ymmärtämiseen. Täytyy myös muistaa, että mustavalkoinen kuva voi olla tunnelmaltaan yhtä voimakas kuin värikuvakin.

Väriympyrä

KUVA2. Väriympyrä (Väriympyrä, hakupäivä 23.9.2010)

6 JATKUVUUS

Liikkuvan kuvan maailmassa eräs kerronnallisen valaisun tehtävistä on jatkuvuuden määrittely (Laitinen, Raike & Viikari, hakupäivä 6.8.2010). Tässä yhteydessä jatkuvuus tarkoittaa elokuvan kohtauksesta toiseen tapahtuvaa ajallista, paikallista tai tunnelmallista jatkumoa, joka voidaan määritellä valaistuksen avulla.

Jatkuvuuden käsite sellaisena, kuin se liikkuvan kuvan maailmassa tunnetaan, ei sovellu valokuvaan. Yksittäisessä valokuvassa ei ole luonnollisesti mahdollista määrittää ajallista, tilallista tai tunnelmallista jatkumoa. Jatkuvuuden käsite voi kuitenkin valokuvauksessa tulla vastaan tilanteessa, jossa kuvataan kuvasarjaa ja kuvien halutaan liittyvän toisiinsa. Tässä tilanteessa valaistus näyttelee suurta roolia, koska yhtenäisellä valaistuksella on mahdollista saada erilliset kohteet näyttämään siltä, kuin ne olisivat samassa ajassa tai paikassa. Myös kuvat yhteen sitova tunnelma voidaan luoda valaistuksen avulla (kuva 3). Tästä on elävä esimerkki oman opinnäytetyöni produktio, johon palaan tutkielmassani luvussa 8.

KUVA3. Tunnelman jatkuvuus kuvasarjassa

7 VALOTUSAJAN MERKITYS

Teknisenä terminä valotusaika tarkoittaa aikaa, jona kameran suljin on auki. Petersonin (2004, 72) mukaan valokuvakameralla kuvattaessa valotusaika voidaan määritellä äärimmäisen joustavasti. Käytännössä järjestelmäkameroita käytettäessä kuvan valotusajat voivat vaihdella tuhannesosasekunneista tunteihin. Valotusajalla voidaan määrittää, kuinka valo piirtyy filmille tai kuvakennoon, joten sillä voi muokata kuvan tunnelmaa haluamukseen.

Omassa produktiossani valotusajan hallinta nousi yhdeksi tärkeimmistä kerronnallisista keinoista. Kuten luvussa 8 selviää, pitkä valotusaika auttoi luomaan kuviini voimakkaan ajan ja paikan tunnelman sekä sommitelmallisen syvyyden. Siksi katsonkin valotusajan olevan eräs kerronnallisen valaisun elementeistä valokuvauksessa.

Pitkä valotusaika antaa tavattoman vapauden tilanteessa, jossa kuvataan niukassa valaistuksessa. Pitkien valotusaikojen mahdollistamat kuvauskohteet ovat esimerkiksi öiset kaupunkimaisemat tai kynttilänvalon valaisemat tilat. Pitkällä valotuksella voi pimeydestä saada näkyviin asioita, joita edes paljas silmä ei voi nähdä. Tuntien pituisilla valotusajoilla voidaan luoda maisemia ja tunnelmia, joita elokuvakameralla ei voida saavuttaa.

Toinen pitkän valotusajan mahdollistama kerronnallinen tehokeino on liike. Petersonin (2004, 72) mukaan pitkällä valotusajoilla voi määritellä liikkeen vaikutuksen kuvaan, ja liike voi olla tahatonta liike-epäterävyyttä tai harkittua toiminnan korostamista. Jos esimerkiksi halutaan dynaamista kuvakerrontaa juoksijasta, valitaan valotusajaksi tavanomaista pidempi aika ja seurataan kameralla juoksijan kulkemaa rataa, niin että juoksija pysyy koko ajan kuvan keskellä. Tuloksena saadaan kuva, jossa juoksijan taustalla oleva maisema muodostaa liike-epäterävyyden ansiosta vauhdin vaikutelman. Tällainen kuva kertoo katsojalle tehokkaasti vauhdin hurmasta. Valotusajan hallinta mahdollistaa periaatteessa loputtoman määrän vaihtoehtoja liikkeen kuvaamiseen.

8 HÄMÄRÄN RAJAMAILLA

Opinnäytetyöni produktiona tekemäni kuvasarja Hämärän Rajamailla oli täysiverinen valaisuharjoitus, jonka luova painopiste oli lopulta kerronnallisella valaisulla. Kuvasin kuvasarjaan viisitoista kohdetta Oulussa ja lähialueella. Kohteina olivat autotalot, romuautot, hylätyt tavarat, romukasat ja muu yleisesti rumana pidetty kohde.

Produktion alkumetreillä päässäni pyöri kaksi kysymystä: mitä halusin kuvillani kertoa ja millaisen tunnelman niihin halusin luoda? Halusin luoda rumuuden estetiikkaa, nostaa hylätyn ja rapistuvan ympäristön todellisuuden yläpuolelle, surrealismin maisemiin. Minulle oli tärkeää myös dokumentoida sitä osaa ympäristöstämme, johon harvemmin törmäämme tai kiinnitämme huomiota. Samalla halusin kuvista välittyvän myös vahvan ja pelottavan tunnelman öisestä ajankohdasta.

Selvitettyäni, mitä halusin, aloin miettiä, miten pääsisin haluamiini tavoitteisiin. Suurimman haasteen kuvasarjan onnistumiselle antoi tunnelman ja jatkuvuuden luominen. Ei riittänyt, että yksittäiset kuvat olisivat onnistuneita, niiden piti myös nivoutua tiukaksi kerronnalliseksi kokonaisuudeksi, joka henkii jokaisessa kuvassaan samaa tunnelmaa. Tämä oli suuri haaste, koska jokainen kuvauskohde oli täysin erilainen muodoltaan, sijainniltaan ja värimaailmaltaan. Kuvauspaikkoina oli ahtaita sisätiloja, asfalttikenttiä, metsiköitä ja peltomaisemia. Aino keino sitoa paikat toisiinsa ja saada kuvasarjaan jatkuvuutta oli onnistunut valaisu.

Pitkien testikuvausten aikana löin lukkoon muutaman perussäännön, joita noudattaisin kuvauksissa jatkuvuuden ja tunnelman määrittelemiseen. Päätin, että valon tuli olla suodattamatonta kylmää salamavaloa. Koska lähestymistapani kohteiden kuvaamiseen oli dokumentaarinen, kuvien värimaailman tulisi vastata todellisuutta. Valkoisella neutraalilla valolla saisin parhaiten esiin kohteiden omat värit. Toiseksi valo tuli rajata suhteellisen

kapeaksi kiillaksi. Näin saisin tehokkaasti hallittua sitä, mihin paikkoihin kuvassa valo osuu, ja sommiteltua valaistuksen mahdollisimman tarkasti. Tämä oli tärkeää koska halusin kuviin selkeästi esiin nousevia asioita. Kolmanneksi valon tulisi olla kovaa ja sen suunnan olisi jokaisessa kuvassa oltava sivulta päin. Näin oli pääasiassa siksi, että kova valo toimisi muotoilevana elementtinä paljastaen tehokkaasti kohteiden pienimmätkin yksityiskohdat: materiaalit, tekstuurit ja rapistuvan olemuksen. Sivulta tuleva valo oli myös oiva keino luoda kuviin pelottavaa tunnelmaa. Koska valo saattoi tulla kuvaan hyvinkin luonnottomista kuvakulmista ja luoda hyvin makaabereja ja pelottavia varjoja, se edesauttoi haluamani tunnelman luomisessa.

Koekuvauksien aikana syntyi myös idea siitä, että kuvissa, joissa olisi mahdollisuus valottaa hämärää taivasta, näin myös tekisin. Käytännössä tämä tarkoitti useiden sekuntien pituisia valotusaikoja. Näin kuviin tulisi selkeästi etu-, keski- ja taka-ala. Melkein jokaisessa kuvauskohteessa taustalla oli metsikköä, joka loi mustan siluetin hämärtyvää taivasta vasten. Tämä osoittautui uskomattoman tehokkaaksi keinoksi luoda uhkaavaa tunnelmaa, kun valaistujen kohteiden taustalle piirtyi sysipimeä metsä.

Itse kuvaus oli tasapainottelua teknisten rajoitusten ja haluamani lopputuloksen välillä. Kuvani syntyivät pääosin yritysten ja erehdysten kautta. Jokaista pettymystä kohti koin yhtä monta ahaa-elämystä. Vaikka en menekään tarkemmin kuvausteknisiin seikkoihin, voin todeta, että prosessi oli kaikessa teknisyydessään erittäin opettavainen.

Aloitin kuvaukset yleensä vaiston varassa asettelemalla valonlähteen suurin piirtein haluamaani kohtaan. Kuvauksen alkaessa aloitin valojen hienosäädön muuttamalla valon suuntaa, etäisyyttä tai määrää. Melkein jokaisessa kohteessa tapahtui se ihmeellinen asia, että tietyllä valosommitelmalla kuva heräsi eloon ja sen muodot, tekstuurit ja varjot tulivat esiin. Huomasin kuinka huikeasti valon suunta vaikutti kuvan tunnelmaan. Käytännössä ero toimivan ja täysin kelvottoman valaistuksen välillä saattoi riippua valon sijainnista senttimetrien tarkkuudella.

Produktio onnistui mielestäni paremmin kuin odotin. Suuria ongelmia ei ollut ja kuvamateriaali miellytti silmää ja mieltä. Jälkeenpäin ajateltuna on hauska huomata, miten pitkälle mietin produktiotani kerronnallisen valaisun kannalta, vaikka en ollut teoriaan paljon perehtynytäkään. Kaikki kerronnallisen valaisun sommittelutekijät olivat tuotannossani läsnä alusta loppuun ja sovelsin niitä jopa vaistomaisesti. Tämä on taas yksi osoitus siitä, kuinka tiukasti valo on kiinni ihmisen alitajunnassa ja henkisessä olemuksessa.

Kuvista jälkikäteen saatu palaute varmisti myös sen, että olin onnistunut tavoitteessani. Kuvat herättivät tunteita laidasta laitaan, ja jälleen tuli ilmi valon subjektiivinen kokeminen. Osa tulkitsi kuvieni tunnelman kauniiksi, osa taas pelottavaksi. Yhdistävänä tunnelmatekijänä tuntui olevan epätodellisuus. Onnistuin siis luomaan kuviini valon, joka herätti tunteita, ja se oli itselleni produktion palkitsevin kokemus.

9 SOHVA-KUVAN ANALYYSI

KUVA 4.

Kuva-analyysin kohteena on kuva nimeltä Sohva (kuva 4) Hämärän Rajamailla -kuvasarjastani. Kuva on valaistu kahdella studiosalamalla. Toinen valoista valaisee sohvaa vasemmasta yläviistosta ja toinen salama on sohvän takana valaisemassa taustan puita ja risukkoa ja osoittaa vasemmalle ylös. Kuvan Exif-datan mukaan valotusaika on ollut kuusi sekuntia, objektiivin aukko f4 ja ISO-herkkyys 200. Kuvan valitsin sarjasta siksi, että mielestäni se kiteyttää sisällöltään ja ulkoasultaan kuvasarjani. Kuvassa myös yhdistyvät valokuvan mahdollistamat kerronnallisen valaisun elementit, joita käytän analyysini apuna.

9.1 Suunta

Valon suunta on kuvassa luonnoton. Se ei yritä imitoida luonnon valoa vaan hyppää silmille kertoen: tämä on keinotekoisista valoa. Tämä tuo kuvaan heti vahvan surrealismin tunnun. Valon suunnalla on myös tärkeä muotoilullinen tehtävä. Melkein suoraan sivulta tuleva valo saa esiin sohvan muodon, kankaan tekstuurin ja jopa kankaan hienoisen kiillon. Valaistuksen suunnalla kuvaan luodaan kaksijakoinen tunnelma. Toisaalta kuvassa on nähtävissä muotikuvista tuttua laadukasta valaisua, jolla sohva esitetään arvokkaasti. Aivan kuin sohva olisi valaistu design-katalogia varten. Toisaalta taas sivulta tuleva ja tiukasti rajattu valo luo jyrkkiä ja pelottavia varjoja. Sohvan takaa puihin päin tuleva valo korostaa luonnotonta ja surrealistista tunnelmaa entisestään. Valo piirtää puiden oksista erittäin graafisia ja rujoja muotoja. Aivan kuin sohvan takaa kurottautuisivat sormet, jotka ovat tulossa viemään sohvan viimeiselle matkalleen.

9.2 Määrä

Kuvan on alasävykuva, koska se on yleissävyltään tummanpuhuva. Kuvassa valoa tulee pienelle alueelle ja se luo kuvaan huikean kontrastin. Kuvassa oleva lumi on melkein puhki palanutta, mutta silti siinä on täysin mustiakin kohtia. Valo on rajattu niin, että se nostaa esiin juuri sohvan. Koska kuvassa ei ole värikontrasteja, on kaikki kontrasti saatu aikaan valoisuuseroilla. Taustan maisema on täysin musta ja luo kuvaan pelottavan tyhjän tilan. Kontrastista huolimatta kuva ei ole rauhaton tai vaikeaselkoinen vaan tunnelma on rauhallinen. Valaistuksen valtava kontrasti korostaa kuvan graafisuutta ja tekee siitä jopa maalauksellisen.

9.3 Laatu

Aikaisemmin käsiteltyä termistöä hyväksi käyttäen voin analysoida kuvassa näkyvän valon laatua. Laadun analyysi on ehkä helpompi aloittaa miettimällä

millaista valo ei ole: ainakaan se ei ole latteaa, hellää tai yleistä. Valo on selkeästi suoraa, sillä se tulee kuvaan kapeana kiilana eikä näin ollen ole heijastuvaa valoa. Valo on lähdemäistä ja luo vaikutelman valonlähteestä, joka on hyvin lähellä. Valo saa aikaan chiaroscuro-maisen valon ja varjon vaihtelun, joka näkyy varsinkin sohvan pyöreissä muodoissa hyvin. Siirtymät valosta varjoon ovat selkeitä ja jyrkkiä, mutta silti siirtymäkohdissa ovat näkyvissä kaikki sävyt kirkkaasta tummaan kauniina liukuna. Valo on kovaa ja tarkkaa ja se luo taustan oksistoista graafisia muotoja. Kovuus näkyy myös kankaan tekstuurissa, joka nousee esille kauniisti valon iskiessä siihen.

9.4 Väri

Valo on kuvassa väriltään kylmän valkoista. Valo on tarpeeksi neutraalin sävyistä, jotta se antaa tilaa valaistun näkymän omille sävyille. Tästä muodostuu kuvan niukka ja pittoreski monokromaattinen yleissävy, joka jatkuu aina värittömään harmaaseen taivaaseen asti. Murrettuja maanläheisiä ja lämpimiä värejä sisältävä maisema luo jo sellaisenaan kuolevan ja hylätyn vaikutelman eikä tunnelmaa ole tarvinnut korostaa värivastakohtilla. Päinvastoin tässä kuvassa niukka värimaailma palvelee kerronnallista tarkoitusta. Ollaan kuoleman äärellä. Valon lievä kylmä sävy luo hiukan kontrastia lämpimiin maan sävyihin heijastumalla kuvassa olevasta lumesta siniseen vivahtavana.

9.5 Valotusaika

Kuvan pitkä valotusaika nostaa esiin hämärtyvän taivaan, joka luo ainoan tasaisen pinnan muutoin kirjavaan kuvaan. Himmeä taivas luo kuvaan hienon tila- ja aikatunnelman. Täydellisen pimeyden sijasta ollaan selkeästi hämärän rajamailla. Samanlainen tunnelma ei olisi mahdollista, jos taivas olisi jätetty valottamatta. Kuvassa on selkeästi erotettavissa syvyys-suuntaisesti etuala, taka-ala ja keskiala. Taivasta vasten piirtyvät puiden siluetit tuovat kuvaan lisää kolmiulotteisuuden tuntua ja ovat myös visuaalisesti kuvan uhkaavaa tunnelmaa ruokkiva seikka.

10 LOPUKSI

Onko tässä tutkimuksessa päästy puusta pitkään? Alussa todettu valon psykologinen vaikutus tuntuu tekevän koviin faktoihin perustuvan tutkimuksen huteraksi. Toki valon voi jakaa helpommin ymmärrettäviin osiin, joilla voidaan selkiyttää valaisun eri osa-alueiden vaikutusta näkemäämme kuvaan. Tämän avulla voi analysoida kuvaa ja valaistusta, mutta analyysi on loppujen lopuksi subjektiivinen prosessi ja lopputulos on täysin analysoijansa näköinen.

Tutkielmaani kirjoittaessani ja lähdekirjallisuutta etsiessäni huomasin, että aiheesta tuntuu olevan todella vähän tutkimusta varsinkin valokuvan näkökulmasta. Valtaosa valaistusaiheisesta kirjallisuudesta käsittelee liikkuvaa kuvaa ja on täynnä valaistuksen teknistä nippelitietoa, mutta harva opus ottaa sen kummemmin kantaa valon sisällöllisiin seikkoihin. Aihe on toki haastava, mutta juuri sen takia myös mielenkiintoinen. Aiheen tutkiminen voi johtaa syvällisiin filosofisiin pohdintoihin. Siksi toivonkin, että omassa tutkimuksessani on edes hitunen tuoreutta tai jotain ennen julkaisematonta.

Tätä tutkielmaa kirjoittaessani olen oppinut paljon valon luonteesta. Olen oppinut ymmärtämään kerronnallisen valaisun elementtejä ja sitä, kuinka voin hyödyntää niitä käytännössä. Olen myös huomannut kuinka kokonaisvaltainen aihe valo on. Tässä tutkielmassa on raapaistu vain pintaa aiheesta, jonka tutkiminen voisi viedä koko elämän.

Näitä sanoja kirjoittaessani saatan jonkinlaiseen pisteeseen pitkän oppimisprosessin, joka alkoi syksyllä 2008 produktioni aiheen miettimisellä. Piste ei ole oman kehittymiseni kannalta päätepiste, vaan pikemminkin välietappi. Tämä tutkielma on tuntunut luonnolliselta jatkumolta produktiolleni ja tunnen kehittyneeni valokuvauksen ja erityisesti valaisun saralla huomattavasti opinnäytetyöni ansiosta. Uskon, että tämä opettavainen prosessi tulee olemaan minulle hyödyksi myös tulevaisuuden projekteissani.

Koko tutkimuksen ajan takaraivossani on myös kolkutellut ajatus, että valon liiallinen tutkiminen ja puhki analysoiminen voi viedä hohdon valon mystiseltä ja alitajuntaan vaikuttavalta luonteelta. Älkäämme siis ajatelko, tuntekaamme!

11 LÄHTEET

Brown, Blair 1996. Motion Picture and Video Lighting Revised Edition. Newton: Focal Press.

Forsgård, Peter 2004. Hyvä kuva! Viestijän valokuvausopas. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Freeman, Michael 2005. Digikuvaajan valaisunhallinta. Suom. Eero Sarkkinen. Jyväskylä: Docendo.

Hedgecoe, John 2000. Valokuvaajan suuri tietokirja. Suom. Raija Viitanen. Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy.

Laitinen, Raike & Viikari. Elokuvantaju: Valaisu. Hakupäivä 6.8.2010, <<http://elokuvantaju.uiah.fi/oppimateriaali/kuva/valaisu.jsp>>.

Morgan, Nigel M. 1995. Stage Lighting for Theatre Designers. London: The Herbert Press.

Peterson, Ryan 2004. Understanding Exposure Revised Edition. New York: Amphoto Books.

Pirilä, K. & Kivi, E. 2005. Otos: elävä kuva – elävä ääni. Helsinki: Like.

Väriympyrä. Hakupäivä 23.9.2010, <<http://www.cs.uta.fi/ipoppla/www/ipoppla00/koku/variympyra/variympyra.html>>.